

2.1. ΙΕΡΟΤΗΤΑ

Η ιερότητα για τον σύγχρονο άνθρωπο και την κοινωνία

Θρησκευτικές αντιλήψεις για το «ιερό»

Ο Θεός στον Μωυσή

[...] Ο Θεός όταν κάλεσε τον Μωυσή στο όρος Χωρήβ του είπε: "Μωυσή, μην πλησιάσεις εδώ», είπε ο Κύριος. "Βγάλε τα σανδάλια σου από τα πόδια σου, γιατί ο τόπος όπου στέκεσαι είναι τόπος άγιος" [...] (Εξ. 3, 5)

Φωτογραφίες από τον ναό της Αναστάσεως, όπου και ο Πανάγιος Τάφος.

Πάνω: Εξωτερική όψη του ναού στην καρδιά της Ιερουσαλήμ.

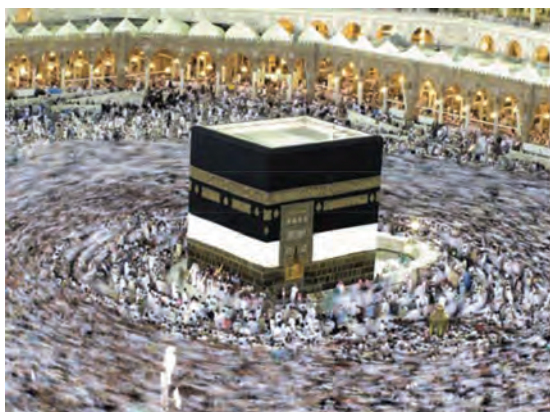
Αριστερά: Μέσα στον ναό, τη νύχτα της Αναστάσεως.

Το Χατζ (προσκύνημα), ένα γεγονός καθοριστικής σημασίας για τους Μουσουλμάνους

«Η Ναφίσα Μοχάμεντ πιστεύει ότι το χατζ είχε τεράστια επίδραση στη ζωή της. Η Μοχάμεντ πήγε για προσκύνημα όχι μια φορά αλλά δύο – το 2010 και το 2012. Η (κυρία) Μοχάμεντ περιέγραψε την πρώτη της εμπειρία... “Η παραμονή μου στην πόλη της Μεντίνας, παραπάνω από μια εβδομάδα, ήταν το πιο όμορφο κομμάτι της εμπειρίας που είχα από το χατζ, διότι ήμουν τόσο κοντά στον τάφο του Προφήτη (ειρήνη σε Αυτόν). Είναι τόσο ευδιαστό και όμορφο μέρος. Η καρδιά μου ειρήνευε, επειδή βρισκόταν τόσο κοντά στον αγαπημένο μας Προφήτη (ειρήνη σε Αυτόν)”, είπε η Μοχάμεντ.

[...]“Δενόμαστε με πράγματα εφήμερα· είμαι πια περισσότερο ενήμερη για τον πραγματικό σκοπό της ζωής μας. Όταν φύγουμε από αυτόν τον κόσμο, μόνο οι πράξεις μας μας ακολουθούν. Έτσι αποστολή μου είναι να αγωνίζομαι να πράττω ό,τι καλό μπορώ σε αυτή τη ζωή”[...]. “Ζω μια φυσιολογική ζωή, αλλά έχω μεγαλύτερη επίγνωση του Θεού. Δεν είμαι καθόλου δογματική ή φανατική! Μετά το χατζ, η καρδιά και η ψυχή μου συγκινήθηκαν τόσο βαθιά, ώστε είμαι ικανή να εκφράσω αισθήματα αγάπης με μεγάλη ευκολία και άνεση”».

Dowlat, R. “Hajj, a life-changing event for Muslims”: *Guardian*, Πέμπτη 16 Οκτωβρίου 2014. Μετάφραση από τα αγγλικά: Ηλίας Μαλεβίτης.

Φωτογραφίες από το χατζ στην πόλη της Μέκκας, στην Κάαμπα, το τετράγωνο οικοδόμημα που περιβάλλει τον μαύρο λίθο, κατά την παράδοση μετεωρίτη, και ιερότερου προσκυνήματος του Ισλάμ. Αριστερά από το χατζ του 2015. Εντυπωσιακή η διαρκής ροή των ανθρώπων - προσκυνητών. Φωτογραφία: Μουσαάμπ Ελσαμί, Associated Press. Δεξιά, από το χατζ στο μεγάλο τζαμί, το 2014. Φωτογραφία: Μουχαμάντ Χαμίντ, Reuters.

Ινδικό προσκύνημα από το Ουϊνδσορ στον Γάγγη

Ο Άσουϊν Μπαρντουάτζ, που μεγάλωσε μέσα σε μια μεικτή φυλετικά οικογένεια στη Βρετανία, πάντα ένιωθε σαν “αδέξιος παρείσακτος” στην Ινδία. Ένα ταξίδι εκεί, προκειμένου να σκορπίσει τις στάχτες του πατέρα του, άλλαξε τα πάντα.

«Προσπαθώ να συγκεντρωθώ στη βαρύτητα της στιγμής και να επαναλάβω επακριβώς τις λέξεις του ιερέα στα σανσκριτικά, αλλά είναι δύσκολο να αγνοήσεις ένα τέτοιο υποβλητικό σκηνικό. Βρίσκομαι στο Χαριντβάρ, στη βόρεια Ινδία, καθισμένος σε μια μικρή μαρμάρινη αποβάθρα που προεξέχει προς τη μεριά του ορμητικού Γάγγη. Χιλιάδες Ινδοί πλατσουρίζουν στο ποτάμι, για να καθαριστούν από τις αμαρτίες τους, να εξαγνιστούν και για να διασκεδάσουν· τα μεγάφωνα ανακατεύουν ένα περίεργο μείγμα ηχογραφημένων προσευχών και προειδοποιήσεων ασφαλείας· η μυρωδιά του θυμιάματος, των μπαχαρικών και της καμένης ανθρώπινης σάρκας γεμίζει τα ρουθούνια μου, ενώ το ηλιοβασίλεμα παίρνει αυτή τη πλούσια διάχυτη, υγρή γυαλάδα, που μόνο στην υποήπειρο έχω δει.

Εικόνες και όψεις από τον ποταμό Γάγγη στην Ινδία. Στη φωτογραφία αριστερά εικονίζεται η διαδικασία της αποτέφρωσης. Η στάχτη κατόπιν σκορπίζεται στον ποταμό. Στο κέντρο και δεξιά εικονίζονται σκηνές από το λουτρό που κατά τους Ινδούς έχει καθαρτικές ιδιότητες.

Πάνω. Αριστερά: Ο Χριστός το Α και το Ω, κατακόμβη Commodilla, Ρώμη Δ΄ αιώνας μ.Χ. Στο βιβλίο του Αμβροσίου Αριστοτέλη Ζωγράφου (Μητροπολίτη Κορέας), *Ομοιότητες στην Εικονογραφία Χριστού και Βούδα*, Μαΐστρος, Αθήνα, 2009, σελ. 61. Δεξιά: Εγχάρακτος σε μάρμαρο ισοσκελής σταυρός εγγεγραμμένος σε κύκλο. Από το παλιό καθολικό της Ι. Μονής Ευαγγελιστρίας, του ΙΒ΄ αιώνα. Στο βιβλίο του Καραπέτσα Α., *Η Παναγιά του Ελικώνα: Ιερά Μονή Ευαγγελιστρίας Βοιωτίας*, Μαΐστρος, Αθήνα – Αλιάρτος, 2011, σελ. 51. Κάτω. Αριστερά: Εικόνα της αγίας Τράπεζας, ενοριακού ναού. Δεξιά, λειψανοθήκη. Ευαγγελίστρια, ό.π., σελ. 155.

Το χέρι της αδελφής μου με τραβά πίσω στην πραγματικότητα. Γυρνώ να την κοιτάξω και δάκρυα κυλάνε από το πρόσωπό της, και μαζί ρίχνουμε τις στάχτες του πατέρα μας στα στριφογυριστά νερά, ολοκληρώνοντας ένα ταξίδι που ξεκίνησε πριν από 6 χρόνια και από 6000 μίλια μακριά. Ο πατέρας μου πέθανε, μόλις τέλειωσα το Πανεπιστήμιο. Την ημέρα της καύσης, ο μεγαλύτερος θείος μου με βρήκε στο σπίτι μου στο Ουϊνδσορ και μου είπε ότι ήταν δική μου υποχρέωση να μεταφέρω τις στάχτες του πατέρα μου στην Ινδία και να επιτελέσω την τελετουργία γνωστή ως “Τάρπαν”: να βυθίσω τις στάχτες στον Γάγγη, υπό την καθοδήγηση ενός βραχμάνου ή ενός γκουρού. Σύμφωνα με τα ινδουιστικά πιστεύω, ο Γάγγης ενώνει τη γήινη με την πνευματική σφαίρα σκορπίζοντας εκεί τις στάχτες του πατέρα μου θα επέτρεπα στην ψυχή του να ταξιδέψει στο υπερπέραν και να ξαναγεννηθεί.

Πάντα με γοήτευαν οι ιστορίες για το προσκύνημα, αυτές οι μεγάλες περιπλανήσεις, όπου ο ταξιδιώτης φτάνει στον προορισμό του και υφίσταται μια αποκάλυψη. Στα ινδικά είναι γνωστό ως “γιάτρα”, και, έχοντας κατά νου την υποχρέωσή μου, βάλθηκα να δημιουργήσω το δικό μου (ταξίδι). Χρειάστηκαν 6 χρόνια, από τα 22 μου που πέθανε ο πατέρας, για να μάθω αρκετά για την

ινδική μου κληρονομιά, ώστε, έτοιμος πια, να μπορέσω να ξεκινήσω αυτό το ταξίδι. Σε αυτή την τελετουργία υπήρχε κι ένα δεύτερο στοιχείο — σαν μια τελετή ενηλικίωσης, θα σηματοδοτούσε τη μετάβασή μου από την κατάσταση του αγοριού σε αυτή του ενήλικα άντρα για τους Ινδούς συγγενείς μου, και ήθελα να εξασφαλίσω με σιγουριά ότι ήμουν έτοιμος γι' αυτό».

Bhardwaj A., "Indian pilgrimage: Windsor to the Ganges": *The Telegraph*, Travel | Destinations, 17 Απριλίου 2013. Μετάφραση από τα αγγλικά: Ηλίας Μαλεβίτης.

Διαστάσεις της ιερότητας στη ζωή των ανθρώπων

Θρησκεία και ιερό

Συχνά η «θεότητα» αποδίδεται από τους θρησκειολόγους με τις λέξεις «απολυτότητα» ή «ιερότητα». Τότε το αντικείμενο της θρησκείας γενικά ονομάζεται το «απόλυτο» ή το «ιερό». Όμως, αν και αόριστα αισθανόμαστε τι θέλουν να πουν αυτές οι λέξεις, είναι αδύνατο να ορίσουμε ακριβώς το νόημά τους. Έτσι, οι ορισμοί του απόλυτου ή του ιερού περιγράφουν, κατά κανόνα, όχι τι είναι το ίδιο το απόλυτο ή το ιερό, αλλά τους διάφορους τρόπους με τους οποίους εμείς το αντιλαμβανόμαστε, π.χ. ως μια δύναμη, όπως στον ορισμό «ο Θεός είναι μια ανώτερη δύναμη» ή ως κάτι που υπερβαίνει τον κόσμο και είναι συνεπώς «υπερφυσικό»... Θρησκειολόγοι, όπως ο Ρούντολφ Όττο (1869-1939), έδειξαν ότι το απόλυτο μπορεί μόνο να βιωθεί και όχι να οριστεί. Στην Καινή Διαθήκη υπάρχει ένας περιεκτικός ορισμός της θρησκείας, η οποία συγκεφαλαιώνεται στην αγάπη προς τους πάσχοντες συνανθρώπους μας και στην ενάρετη ζωή.

Δρίτσας, Δ., Μόσχος, Δ., Παπαλεξανδρόπουλος, Στ., *Χριστιανισμός και Θρησκευόμενα Β' Γενικού Λυκείου*, Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής - ΙΤΥΕ «Διόφαντος», Αθήνα, 2011, σελ. 28.

Δελφοί. Η θόλος της Προναίας Αθηνάς.

Καθολικότητα του θρησκευτικού φαινομένου

Ταξιδεύοντας θα μπορούσες να βρεις και πόλεις χωρίς τείχη, γράμματα, βασιλείς, σπίτια, χρήματα, που δε χρειάζονται νομίσματα, που τους λείπουν θέατρα και γυμναστήρια. Δεν υπάρχει όμως ούτε έχει υπάρξει κανείς που να είδε κάποια πόλη χωρίς ιερά και θεούς, που δε χρησιμοποιεί ευχές, όρκους, μαντείες ή θυσίες για καλό σκοπό ή για την αποτροπή των κακών.

Πλούταρχος, *Προς Κολώτην Επικούρειον*, 1126, D-E.

Η θρησκεία πανανθρώπινο φαινόμενο

Ο άνθρωπος είναι ον θρησκευτικό (homo religiosus). Η θρησκεία ως πανανθρώπινο φαινόμενο διαδραματίζει σπουδαίο ρόλο στην πνευματική ζωή των ανθρώπων, αλλά συγχρόνως επηρεάζει βαθιά την ουσία και τις εκφάνσεις του πολιτισμού των λαών. Το θρησκευτικό βίωμα χαρακτηρίζεται από το βάθος και την ένταση. Σ' αυτό συμμετέχει όλος ο ψυχισμός του ανθρώπου ως νόηση, συναίσθημα και βούληση. Επηρεάζει βαθιά την προσωπικότητα του πιστού και τη διαμορφώνει ανάλογα με το είδος του απολύτου, στο οποίο αναφέρεται. [...]

Σύμφωνα με τον θρησκευτολόγο Ρούντολφ Όττο «το βίωμα του ιερού, του αγίου» έχει δύο χαρακτηριστικά: «βιώνεται ως μυστήριο φοβερό (mysterium tremendum), το οποίο δημιουργεί το δέος, την κατάνυξη, την επίγνωση της μηδαμινότητας και της απόστασης ανθρώπου και Θεού. Βιώνεται όμως και ως μυστήριο σαγηνευτικό (mysterium fascinosum), γεμάτο από αγάπη, γαλήνη και μακαριότητα. Έτσι, η απόσταση ανθρώπου και Θεού ελαττώνεται και κυριαρχούν συναισθήματα οικειότητας, εμπιστοσύνης και αγάπης, και ψυχοσωματική ισορροπία. Στην πρώτη φάση το Άγιο απωθεί, ενώ στη δεύτερη έλκει την ψυχή».

Δρίτσας, Δ., Μόσχος, Δ., Παπαλεξανδρόπουλος, Στ., *Χριστιανισμός και Θρησκείματα Β' Γενικού Λυκείου*, Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής - ΙΤΥΕ «Διόφαντος», Αθήνα, 2011, σελ. 30.

Ιερό και Αγιότητα

«Στο Λεξικό της Βίβλου του πανεπιστημίου της Οξφόρδης συναντάμε τα λήμματα “saint(s)” και “Holiness” στα οποία αποδίδεται το περιεχόμενο των ελληνικών λέξεων “άγιος” και “αγιότητα”. Ταυτίζεται επομένως η έννοια της αγιότητας με το ιερό στη βιβλική θεολογία: “Η αγιότητα παρουσιάζεται ως σύνθετη πραγματικότητα, η οποία αγγίζει το μυστήριο του Θεού, αλλά επίσης τη λατρεία και την ηθική. Περικλείει τις έννοιες του ιερού και του αγνού, αλλά τις ξεπερνά. Φαίνεται να επιφυλάσσεται μόνο στον Θεό, απρόσιτη, αποδίδεται όμως συνεχώς στα δημιουργήματα” [...]. Τι σημαίνουν όμως όλα αυτά πιο συγκεκριμένα για την κατανόηση των εννοιών της αγιότητας και του ιερού; Θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο Λεβινάς μάς κατευθύνει να σκεφτούμε την αγιότητα ως τη σχέση με το πρόσωπο του Θεού και άρα και το πρόσωπο του άλλου ανθρώπου... “Γνωρίζω τον Θεό σημαίνει ξέρω τι πρέπει να κάνω”. Ο Νόμος Του, η τήρηση των εντολών Του στην πράξη, οριοθετούν τη σχέση με την Αγιότητα Αυτού και ανοίγουν τον δρόμο για τη σχέση αγάπης με το άλλο πρόσωπο».

Μανωλόπουλος, Ν., «Το ιερό και η αγιότητα. Σκέψεις με αφορμή τη φιλοσοφία του Λεβινάς», *Σύναξη*, 2007, τχ. 103, σελ. 62-67 (επιλογή).

Αξιολόγηση της ιερότητας στην καθημερινή ζωή πιστών και μη πιστών

